

та тепловозів на електровози; застосування автоматичних систем на залізниці тощо). Інший фактор – вимоги залізничного підприємства (з подальшим розвитком залізничного транспорту підприємства потребують більш кваліфікованих робітників або фахівців з новою кваліфікацією). Таким чином, залізнична галузь вимагала нових кваліфікованих робітників, а заклад залізничної освіти мав спрямувати свою діяльність на підготовку кваліфікованих робітників для різних залізничних галузей. Для досягнення цієї мети професійно-технічні навчальні заклади започаткували нові спеціальності та створили нові навчальні плани і навчальні програми, які відповідали вимогам залізниці. Зроблено висновок, що, беручи до уваги попередній історичний досвід, було би доцільно організувати підготовку майбутніх фахівців залізничного транспорту на відповідних підприємствах, залучаючи до неї фахівців, які працюють на підприємстві. Акцентовано, що навчання на виробництві має займати більше половини загальної кількості годин освітньої програми. Такий підхід забезпечує збалансоване засвоєння твердих та м'яких навичок: професійних знань та вмінь, необхідних ключових компетенцій, а також комунікативних навичок, командної роботи, критичного мислення тощо. Запропоновано авторський проект навчального плану, який може бути використаний для підготовки фахівців залізничного транспорту в рамках програми дуальної освіти.

Ключові слова: імплементація, дуальна освіта, навчальна програма, навчальний план, залізничники, підготовка фахівців залізничного транспорту.

Дата надходження статті: 15.01.2021 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, доцент Яцула Т. В.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi48.230>

Куценко І. В.*,

orcid.org/0000-0001-5347-4101

ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРІОДИЗАЦІЯ МОНІТОРИНГУ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ МОРСЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)

У статті висвітлено основні періоди становлення та розвитку моніторингу навчальних досягнень студентів морських навчальних закладів України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття). Проаналізовано накази, звіти, протоколи засідань методичних об'єднань і педагогічних зібрань та інші документи, зміст яких пов'язаний із навчальною діяльністю морських навчальних закладів у цілому та моніторингом. Аналіз історичної літератури показав, що становлення та розвиток моніторингу навчальних досягнень курсантів морських навчальних закладів поділяється на чотири етапи. Охарактеризовано передумови становлення моніторингу навчальних досягнень курсантів. Уперше моніторинг навчальних досягнень студентів морських навчальних закладів почав практично організовуватися і здійснюватися на початку 1940-х рр. у зв'язку з упровадженням педагогічних нововведень, які були закладені у 1930-роках. Становлення та розвиток моніторингу навчальних досягнень студентів морських навчальних закладів поділено на три періоди: 1944–1958 роки ХХ століття, що характеризується першими спробами організації моніторингу навчальних досягнень студентів морських навчальних закладів; 1959–1984 роки ХХ століття, що характеризується появою різних форм та методів моніторингу навчальних досягнень курсантів; 1985 – 2014 роки ХХ століття, що характеризується розквітом та поширенням актуальності моніторингу навчальних досягнень у закладах морського профілю. Визначено причини суб'єктивізму бальної системи та проаналізовано історіографічні публікації,

*© Куценко І. В.

які пов'язували суб'єктивізм не з відсутністю стандартизованих засобів контролю, а з неоднозначністю опису цілей навчання і вимог до рівнів засвоєння знань. Проаналізовані накази з навчальної діяльності морських навчальних закладів України показали, що для моніторингу навчальних досягнень курсантів у окреслених морських навчальних закладах використовувалися тести та було зазначено, що показниками результатів навчання було обрано не ступінь освоєння навчальних програм, а здатність застосовувати предметні знання і вміння в ситуаціях, що вимагають вміння узагальнювати, міркувати, робити висновки, приймати рішення і продуктивно діяти.

Ключові слова: моніторинг, морська освіта, передумови, постанови радянського уряду, навчальні досягнення, курсанти, періодизація.

Постановка проблеми. Досліджувана тема є актуальною у зв'язку з проблемою важливості якості показників системи морської освіти на сучасному етапі розвитку, оскільки вона все більше ототожнюється не тільки зі соціально-економічним благополуччям суспільства, а й із формуванням професійної компетентності майбутнього морського спеціаліста. У такому контексті історичний досвід розвитку та становлення моніторингу навчальних досягнень курсантів морських навчальних закладів набуває особливої значущості.

Аналіз досліджень. Окремі аспекти проблеми моніторингу навчальних досягнень студентів морських навчальних закладів розглядалися широким колом вітчизняних і зарубіжних учених. Так, дослідження проблем історії педагогіки здійснювали М. Євтух, В. Кузьменко, А. Савченко, Н. Слюсаренко та ін. Різні аспекти історії морської освіти розглядали О. Чорний (діяльність навчальних закладів морського профілю на півдні України), О. Тимофеева (історія морської освіти в Україні з огляду на соціально-комунікативну компетентність майбутніх судноводіїв), О. Чагайда (особливості морської освіти в Україні у ХХ столітті), А. Ляшкевич (теорія і практика морської освіти на Півдні України у ХІХ – ХХ століттях) та ін. Велику значущість мають архівні документи, головним чином, це першоджерела Державного архіву Херсонської області. Досліджено накази, циркуляри, службове листування, відношення, звіти, протоколи засідань методичних об'єднань та педагогічних зібрань, рецензії та відгуки державних кваліфікаційних комісій із захисту дипломних робіт та інші документи, зміст яких пов'язаний із навчальною діяльністю морських навчальних закладів у цілому та моніторингом навчальних досягнень у закладах морської освіти.

Історіографічний аналіз поставленої проблеми дозволив розділити всю вивчену літературу на окремі блоки відповідно до періодів становлення моніторингу навчальних досягнень курсантів морських навчальних закладів України. Цій темі приділяли увагу органи державної влади, органи управління освітою і вузівська громадськість. Однак, незважаючи на великий обсяг накопиченої наукової літератури, слід визнати, що історіографія досліджуваної проблеми ще тільки починає формуватися. Хоча інтерес істориків до проблем реформування морської освіти значно зріс ще на початку 90-х років, однак накопичена від того часу література з проблеми так і не була систематизована.

Метою статті є висвітлення передумов становлення та періодизації моніторингу навчальних досягнень курсантів морських навчальних закладів України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) на основі аналізу наукових досліджень, архівних та опублікованих документів та матеріалів.

Виклад основного матеріалу. Аналіз історіографічної літератури показав, що передумови становлення моніторингу навчальних досягнень курсантів морських навчальних закладів морських навчальних закладів України закладені ще на початку 30-40 років ХХ століття. Відповідно впроваджуваним методам роботи відбувалися зміни і в формах контролю знань учнів. Так, 1930 року в міністерському циркулярі підкреслювалося, що відсутність обліку і майже повне зникнення з ужитку перевірки

знань студентів є слабким місцем освіти. «Безоблікова робота повинна поступитися місцем роботі врахованій у всіх її фазах і проявах», – зазначалося у документі, а також указувалося на необхідність створення нових форм контролю досягнень, що «засновані на даних психології і впливають із сутності педагогічного процесу». Форми контролю досягнень, рекомендовані в циркулярі, поділялися на дві групи: небажані, але які можуть бути (екзамени, заліки) та обов'язкові (дискусії, колективні звітні роботи, реферати, ведення щоденника) [5, с. 113].

Циркуляр зіграв позитивну роль, давши поштовх розвитку педагогічної думки в напрямку розробок контролю рівня досягнень учнів. Існували заліки у формі диспуту, заповнення трудових книжок, складання діаграм.

Практичні зміни у моніторингу навчальних досягнень курсантів починалися після розпорядження ЦК ВКП від 5 вересня 1931, де вказувалося, що в основу контролю освітньої роботи має бути покладений «поточний індивідуальний контроль, системно проводиться облік знань». Це означало, що викладач повинен у процесі навчальної роботи вивчати кожного курсанта і на цій основі в кінці кожної чверті складати характеристику його успішності з даного предмета. У кінці року встановлювалося проведення випробувань для всіх [6, с. 69].

Як ми бачимо, у 30-х роках ХХ століття педагоги оперували поняттям «облік», що використовувався у розглянутий період замість поняття «моніторинг».

У 1932 році вийшов у світ методичний посібник для педагогів «Про облік успішності в АЗС і ШКМ», в якому даються загальні положення про проведення обліку: облік має бути не поверхневим, а поглибленим; облік повинен вестися планомірно і систематично, тобто безперервно; не можна зводити облік тільки до підсумкового; облік повинен бути точним, хоча педагогічна теорія і практика не висунули ще форм і методів точного обліку успішності [там само, с. 89].

Таким чином, дані положення свідчать про серйозний крок у реформуванні моніторингу навчальних досягнень студентів морських навчальних закладів України. Моніторинг та облік успішності визнавався дуже важливим у роботі викладача, регламентувалося його проведення, використання в освітній діяльності. При цьому педагоги усвідомлювали відсутність точних методів і форм проведення обліку успішності студентів. Все це сприяло актуалізації дослідження означеної проблеми, починаючи з 1940-х років.

Аналіз історіографічної літератури показав, що загалом у розвитку моніторингу навчальних досягнень студентів морських навчальних закладів можна виділити три періоди:

1944 – 1958 роки – перші спроби організації моніторингу навчальних досягнень студентів морських навчальних закладів;

1959 – 1984 роки – поява різних форм та методів моніторингу навчальних досягнень курсантів;

1985 – 2014 роки – розквіт та поширенням актуальності моніторингу навчальних досягнень у закладах морського профілю.

Розглянемо ці періоди детальніше.

Перший період становлення означеного явища характеризується дослідженнями цього періоду з акцентом на посилення позицій педагогічного контролю, яке тривало аж до 50-х років ХХ століття на тлі утвердження адміністративного стилю керівництва у всіх галузях освіти. Значне поширення в навчальних закладах, зокрема і морських, отримали ідеї авторитарності, згідно з якими в контрольно-оцінній діяльності педагога стала домінувати функція примусу до навчання. У педагогічній літературі тих років рекомендувалося посилювати провідну роль викладача, покращувати способи роботи студентів під керівництвом педагога, акцентувати контролюючі функції обліку знань [3, с. 115]. Однак якість знань від цього не підвищувався. Установка на посилення контролю породжувала, з одного боку, цілком природну протидію студентів, а з іншого

– призводила до утвердження антигуманізму, формалізму, безвідповідального ставлення до реальних результатів навчання. Лише в кінці 40-х і в 50-і роки знову було поставлено питання про необхідність вивчення студентів з метою використання зібраної інформації в їх навчанні і вихованні.

Другий етап пов'язаний з появою нових форм та методів моніторингу навчальних досягнень курсантів. Наприклад, тести в цей час існували напівлегально, офіційно заборона на них не була скасована, але вже були перші спроби дисертаційних досліджень з проблем тестування, з'являлися роботи педагогів-новаторів, в яких тести і анкетні опитування використовувалися як інструментарій для підтвердження ефективності нововведень. Аналіз звітів Херсонських морських навчальних закладів показав, що в цей час тести розроблялися без належного знання теорії педагогічних вимірювань, на основі досвіду і здорового глузду, тому частіше тестами їх можна було назвати лише умовно [1, с. 29].

Причини суб'єктивізму бальної системи в публікаціях тих років зазвичай пов'язувалися не з відсутністю стандартизованих засобів контролю, а з неоднозначністю опису цілей навчання і вимог до рівнів засвоєння знань.

На третьому етапі, у 90-х роках ХХ століття, особливо в другій їх половині, з'явився цілий ряд робіт із проблем моніторингу в освіті (В. Андрєєв, В. Кальней, А. Майоров, Д. Матрос, Н. Мельникова, Д. Полев, С. Шишов та ін.), що містили теоретичне обґрунтування і досвід організації педагогічного моніторингу, використання якого могло бути корисним у вирішенні цієї важливої науково-практичної проблеми. Моніторинг розглядався в них як засіб отримання інформації для її подальшого використання в різних напрямках освітньої діяльності: у навчанні, вихованні, розвитку учнів, в управлінні освітою на різних рівнях: регіональному, муніципальному, рівні освітнього закладу, навчального предмета і конкретного учня або студента [3, с. 128]. У той же час гостро відчувалася потреба в державному моніторингу системи освіти.

Наприкінці 90-х років ХХ століття моніторинг навчальних досягнень курсантів у окреслених морських навчальних закладах характеризувався використанням тестів. Так, у наказі з навчальної діяльності (1995–1996 рр.) зазначено, що тести розробляються на основі таких принципів:

- адекватне охоплення перевіряється змістом і видами навчальної діяльності;
- максимальної відповідності змісту до норм Міжнародної морської організації;
- забезпечення зв'язку тестів;
- значущість перевіряється змістом з точки зору розвитку математичної та природничо-наукової освіти;
- відповідності віковим особливостям курсантів, для оцінки досягнень яких розроблявся тест;
- відповідності вимогам, що пред'являються до масових досліджень [4, с. 10].

Вперше було зазначено, що показниками результатів навчання виступають не ступінь освоєння навчальних програм, а здатність застосовувати предметні знання і вміння в ситуаціях, що вимагають вміння узагальнювати, міркувати, робити висновки, приймати рішення і продуктивно діяти [там само, с. 11].

Також у звітах Херсонського морського коледжу (1994–1995 рр.) описано процедуру підготовки та проведення моніторингу. Здобувачі освіти є безпосередніми учасниками дослідження у навчальному закладі. При визначенні термінів керівник моніторингу має враховувати можливі ризики, пов'язані з надмірним навантаженням на здобувачів освіти та педагогічних працівників внаслідок збігу кількох контрольних вимірювальних заходів (державна підсумкова атестація, комплексна контрольна робота тощо). Термін проведення зовнішнього моніторингу має бути узгодженим із закладами освіти і визначеним у графіку проведення моніторингу [2, с. 12].

Висновки. Отже, у результаті аналізу архівних документів можна зробити висновок, що вперше моніторинг навчальних досягнень студентів морських навчальних

закладів почав практично організовуватися і проводитися на початку 1940-х років у зв'язку з упровадженням педагогічних нововведень, які були закладені у 1930-роках. Становлення та розвиток моніторингу навчальних досягнень студентів морських навчальних закладів поділено на три періоди: 1) 1944–1958 роки ХХ століття, що характеризується першими спробами організації моніторингу навчальних досягнень студентів морських навчальних закладів; 2) 1959–1984 роки ХХ століття, що характеризується появою різни форм та методів моніторингу навчальних досягнень курсантів; 3) 1985–2014 роки ХХ століття, що характеризується розквітом та поширенням актуальності моніторингу навчальних досягнень у закладах морського профілю.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у розкритті особливостей моніторингу навчальних досягнень студентів морських навчальних закладів на початку ХХІ століття.

Список використаних джерел:

1. Звіт про навчально-виховну діяльність Херсонського морського коледжу, 1992–1993 рр. *Державний архів Херсонської області (ДАХО)*. Ф. 4529. Звіти про діяльність коледжу, 1992–1993 рр. Оп. 4. Спр. 18. 30 арк.
2. Звіт про навчально-виховну діяльність Херсонського морського коледжу, 1994 – 1995 рр. *ДАХО*. Ф. 4529. Звіти про діяльність коледжу, 1994–1995 рр. Оп. 7. Спр. 2. 10 арк.
3. Майоров А. Н. Мониторинг в образовании. Москва: Интеллект Центр, 2005. 424 с.
4. Накази та постанови про навчально-виховну діяльність Херсонського морського коледжу, 1995–1996 рр. *ДАХО*. Ф. 2213. Накази та постанови, 1995–1996 рр. Оп. 11. Спр. 4. 124 арк.
5. Терентьева Н. Эволюция окремих базових понять університетської освіти (друга половина ХХ – початок ХХІ століття). *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки*. 2014. № 24 (317). С. 113–119.
6. Ходаковський В. Ф. Історія морської освіти України. Херсонський державний морський інститут. Херсон : Олді-плюс, 2007. 323 с.

References:

1. Zvit pro navchalno-vykhovnu diialnist Khersonskoho morskogo kolledgy, 1992–1993 rr. [Report on the educational activities of Kherson maritime college, 1992–1993] (Fund 4529. Reports about academic activities, 1992–1993. Inventory 4. File 18). Central State Historical Archive of Kherson region, Kherson [in Russian].
2. Zvit pro navchalno-vykhovnu diialnist Khersonskoho morskogo kolledgy, 1994–1995 rr. [Report on the educational activities of Kherson maritime college, 1994–1995] (Fund 4529. Reports about academic activities, 1994–1995. Inventory 7. File 2). Central State Historical Archive of Kherson region, Kherson [in Russian].
3. Maiorov, A. N. (2005). *Monitoring v obrazovanii* [Pedagogical monitoring]. Moskva: Intellekt Centr [in Russian].
4. Nakazy pro navchalno-vykhovnu diialnist Khersonskoho morskogo kolledgy, 1995–1996 rr. [Orders and resolutions of Kherson maritime college] (Fund 2213. Orders and resolutions about academic activities, 1995–1996. Inventory 11. File 4). Central State Historical Archive of Kherson region, Kherson [in Russian].
5. Terentieva, N. (2014). *Evoliutsiia okremykh bazovykh poniat universytetskoï osvity (druha polovyna XX – pochatok XXI stolittia)* [Evolution of some basic concepts of university education (the second half of the XX – the beginning of the XXI centuries)]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriiia Pedahohichni nauky*, 24 (317), 113–119 [in Ukrainian].
6. Khodakovskiy, V. F. (2007). *Istoriia morskoi osvity Ukrainy. Kherson derzhavnii morskii institute* [History of maritime education in Ukraine. Kherson State maritime institute]. Kherson: Oldi-PLUS [in Ukrainian].

Kutsenko I. V.,

orcid.org/0000-0001-5347-4101

PREREQUISITES FOR FORMATION AND PERIODIZATION OF STUDENTS' ACADEMIC ACHIEVEMENTS MONITORING IN THE MARITIME EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN UKRAINE (THE SECOND HALF OF THE XX – THE BEGINNING OF THE XXI CENTURIES)

In the article the main periods of formation and development of students' academic achievements monitoring in the maritime educational institutions in Ukraine (the second half of the XX – the beginning of the XXI centuries) are highlighted.

Orders, reports, minutes of methodological associations' meetings and pedagogical meetings and other documents, the content of which is related to the educational activities of maritime educational institutions in general and monitoring of students' academic achievements, are analysed. The analysis of the historical literature showed that formation and development of cadets' academic achievements monitoring of maritime educational institutions is divided into four stages. The preconditions of formation of cadets' academic achievements monitoring are characterised.

For the first time, students' academic achievements monitoring of maritime educational institutions began to be practically organised and carried out in the early 1940s in connection with the introduction of pedagogical innovations, which were laid down in the 1930s. Formation and development of students' academic achievements monitoring of maritime educational institutions is divided into three periods: 1944–1958 of the twentieth century, which is characterised by the first attempts to monitor students' academic achievements of maritime educational institutions; 1959–1984 of the twentieth century, which is marked by new forms and methods of cadets' academic achievements monitoring; 1985–2014 of the twentieth century, which is characterised by the flourishing and spread of the relevance of monitoring academic achievements in maritime institutions.

Reasons for the subjectivism of the scoring system are identified, historiographical publications are analysed, which linked subjectivism not with the lack of standardised tools of control, but with the ambiguity of the description of learning objectives and requirements for the levels of knowledge acquisition.

The analysed orders on educational activities of maritime educational institutions of Ukraine showed that tests were used to monitor cadets' academic achievements in the outlined maritime educational institutions.

Key words: monitoring, maritime education, prerequisites, Soviet government regulations, educational achievements, cadets, periodization.

Дата надходження статті: 13.01.2021 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, доцент Рябуха І. М.

УДК 371.03

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi48.231>

Петренко Г. О.;

orcid.org/0000-0002-5233-4219

Кохановська О. В.;

orcid.org/0000-0001-7294-173X

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «РОЗВИТОК МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ»

У статті розглядається проблема визначення сутності поняття «розвиток музичного виховання дітей». Зокрема, зазначається, що на сьогодні музичне виховання підростаючого покоління в Україні вимагає уваги і вдосконалення, а, зважаючи на перманентне реформування

*© Петренко Г. О.

*© Кохановська О. В.